

Culemborg, 8 april 2018

Tekst: Genesis 3: 1-24

Thema: 'Is het niet zo dat ...?'

Voorganger: ds. Henri Veldhuis

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

De Bijbel bestaat niet alleen uit 66 verschillende geschriften uit verschillende tijden en van verschillende auteurs, maar ook uit diverse genres van literatuur. We vinden er geschiedverhalen, poëzie, zoals het Hooglied, liederen, zoals de Psalmen, spreuken van wijsheid, profetie, brieven, apocalyptische literatuur met zijn eigen geheimtaal en ook mythologie.

Met die laatste soort, mythologie, hebben we te maken in Genesis 1 tot en met 11, de verhalen over schepping, zondeval, Kaïn en Abel, de zondvloed en de torenbouw van Babel.

Wat zijn dat: mythen? In het alledaagse spraakgebruik noemen een verhaal vaak een 'mythe' als het verzonnen is en niet echt gebeurd. Maar als onderdeel van cultuur en godsdienst is een 'mythe' veel meer. Mythes zijn verhalen over goden, halfgoden, helden, mensen en dieren in een onbepaalde oertijd. Het zijn oerverhalen die historisch niet echt gebeurd zijn, zo weten wij nu, maar die op een symbolische manier veel vertellen over de aard van onze werkelijkheid en ons leven. Ze vertellen niet wat alleen vroeger is gebeurd, maar wat in wezen *telkens weer* gebeurt, ook vandaag.

In Genesis 1 en 2 staan twee mythes over de schepping, die op een verschillende manier vertellen hoe we ons leven vanuit Gods ogen mogen zien: dat wij en de aarde uit Gods hand komen, en dat we deze aarde en ons leven mogen beleven als goede schepping, dat we door Hem zijn gewenst, en worden gedragen tot op de dag van vandaag. "En zie het was en het is zeer goed", zoals wij ook dankbaar denken bij de geboorte van een nieuw mensenkind.

Maar Genesis 3 vertelt dan hoe die goede schepping is aangetast, en telkens weer wordt beschadigd door een zondeval, niet alleen vroeger, maar ook in onze levens. De mythe van de boom en de slang vertelt over ons leven van hier en nu.

De mythes van Genesis 1 tot en met 11 vinden we ook in allerlei variaties bij de omliggende Kanaänitische en Mesopotamische volken van het oude Israël, maar met belangrijke verschillen. En juist die verschillen doen er toe, want die laten zien hoe de God van Israël heel anders kijkt naar ons en de wereld dan de heidense goden.

In de kerkelijke traditie, vooral onder protestanten, is veel strijd geweest over de vraag of die mythes echt gebeurd zijn, of de slang wel echt gesproken heeft. Maar kerkvader Augustinus koos al voor een symbolische uitleg. Want, zo zegt hij bijvoorbeeld, het kan niet waar zijn dat de duivel lichamelijk als een slang aanwezig was in Gods goede schepping.

Dat is trouwens een prangende vraag: Als de slang symbool staat voor het kwaad, hoe kan die slang dan één van de dieren zijn, die geschapen zijn door God als goede schepping, zoals staat in vers 1?

We vinden, denk ik, een antwoord als we kijken naar de rol van de slang in het verhaal. Genesis 3 is het vervolg van het tweede scheppingsverhaal, waarin we Adam, 'de mens', - en daarmee worden wij allemaal bedoeld - geplaatst zien in de veilige omgeving van een prachtige tuin. Adam heeft ook een partner gekregen, een naaste van zijn eigen vlees en gebeente, iemand naast en tegenover hem. Ja, toen was alles goed. De mens en zijn naaste leven uit vertrouwen in God en elkaar. Het leven is veilig en goed.

Graag willen we dat kinderen zo opgroeien, thuis en in de wereld. En als we een gelukkige jeugd hebben gehad, kunnen we terugverlangen naar zulke momenten van onschuld en vrede. Soms ervaar je die nu nog, met één of meer mensen die je lief zijn: Even is alles goed, je bent veilig bij God en elkaar, "en zie het is zeer goed".

Maar als we opgroeien ontdekken we met schrik en pijn dat de wereld onveilig is, ten eerste al door de elementen van de natuur. Er kunnen natuurrampen plaatsvinden, we kunnen ziek worden. Ook als er geen sprake is van kwade bedoelingen, kan ongeluk ons treffen, kan angst en onzekerheid ons leven binnensluipen.

Zulke onzekerheid kan nog dieper gaan. Omdat schepping, ook *goede* schepping, altijd kwetsbaar is en breekbaar, kunnen we onzeker worden over God en elkaar: of we wel op elkaar kunnen rekenen, of we elkaar wel kunnen vertrouwen. Daarom sluimert aan de rand van de schepping altijd de stem van de slang, van het wantrouwen.

Zoals in het eerste scheppingsverhaal de veiligheid van het droge en vaste land grenst aan het donkere water van de boze machten, zo kan in goed maar kwetsbaar leven de fluisterstem van de slang gehoord worden.

En wat doet die slang? Die zaait wantrouwen. Dat is de essentie van de slang, de duivel of de satan, de mythische figuur die een stemmetje in onze hoofden en harten symboliseert. Luister maar hoe listig die stem dat doet: "Is het waar dat God tegen jullie gezegd heeft dat je van geen enkele boom in de tuin mag eten?"

Kijk, dat is typisch de suggestieve taal van de slang. Hij knoopt aan bij een klein stukje waarheid: van één boom mochten ze niet eten, - verdraait die dan en maakt een gemene roddel om wantrouwen te zaaien, wantrouwen bij de diepste bedoelingen van God.

Hoe vaak wordt het niet gezegd over God en geloof: "Je mag zeker niks hè, van die God van jou, van dat geloof van jou, en al helemaal niet op zondag. Weinig ruimte voor genieten zeker? Je zegt wel dat die God het goed met je voor heeft, of die mens van wie je zo hoog opgeeft, maar klopt dat wel? Ik heb hele andere dingen gehoord over hem of haar.

Dat is wat de stem van de slang doet: wantrouwen zaaien over God en mensen, roddelen achter onze rug om, gebruik maken van onzekerheid en kwetsbaarheid die we nu eenmaal hebben.

Stel je hebt een goed en tevreden leven. Werk, gezondheid, vrije tijd en vakantie. Maar dan valt je op dat je buurman rijker is dan jij, met een mooiere auto en duurdere vakanties. En je denkt: Waarom verdient hij meer dan ik? Waarom is hij gelukkiger dan ik? Waarom is mij dat niet gegund? En weg is je gevoel van tevredenheid.

Het kan nodig zijn grote inkomensverschillen aan te pakken, uit een oogpunt van sociale rechtvaardigheid. Maar de slang gebruikt al die soorten van verschil heel graag om jaloezie en onvrede te wekken. En dan zijn er altijd wel redenen om omhoog te kijken naar anderen die het beter hebben, helemaal wanneer je zelf de nodige tegenslag hebt gehad, of lang ziek bent.

Er is altijd wel reden om te denken zoals de slang ons influistert. Het meest venijnig is die slang als hij zegt dat andere mensen ons dat geluk niet gunnen, dat ze tégen ons zijn, eigenlijke onze vijanden zijn. En misschien heeft die slang nog gelijk ook, want misschien *zijn* er vijanden die ons leven proberen te verzieken. Je kunt niet iedereen vertrouwen.

Bij die gedachte heeft de slang al veel bereikt, maar tevreden is hij pas wanneer we *niemand* meer vertrouwen, als we zoveel pijn en wantrouwen hebben opgebouwd, dat we ons letterlijk wapenen tegen iedereen.

Of nóg erger: Tevreden is de slang pas als we zelfs de *Schepper* niet meer vertrouwen, als we niet meer geloven dat Hij ons lief heeft en Hij graag wil dat we veilig en gelukkig zijn. De slang is pas tevreden als we God ook gaan zien als een potentiële vijand die ons zomaar in het ongeluk kan storten.

Dat allemaal zit verborgen in die listige vraag van de slang: “Klopt het dat jullie van geen enkele boom mogen eten?” De vrouw neemt het dapper op voor de Schepper en zijn goede schepping, al is ze nu al wel in de verdediging gedrongen: “Nee hoor, we mogen van *alle* bomen eten, maar niet van die éne boom van goed en kwaad. Alleen die éne boom niet, anders zullen we sterven.”

‘Nou’, zegt die slang, “dat is niet waar hoor. God is alleen maar bang dat jullie net zo wijs zullen worden als Hij, aan Hem gelijk zullen worden, en dat wil Hij niet. Hij is bang voor concurrentie.”

En zo zaait de slang wantrouwen over God, alsof die bang zou zijn voor concurrentie van de mens. Maar dat is precies wèl de grondgedachte in die andere oosterse mythen over schepping en zondeval. Daar zijn de heidense goden beducht voor het succes en de voorspoed van de mens. En daarom storten ze de mens in het ongeluk, om hem klein te houden.

Wat een geluk dat de mythes van Genesis een heel ander godsbeeld schetsen. Ten eerste is het onzin om te denken dat wij mensen ooit goden kunnen worden, al denken we zulke onzin wel eens. En verder is het diep heidens om te denken dat de Schepper ons het geluk niet gunt. Dat is nu juist de stem van de *slang*, dat we dát gaan denken, wantrouwig worden over God en andere mensen die zelf argwanend staan tegenover ons.

De slang zal al ons ongeluk, groot of klein, aangrijpen om zulk wantrouwen te zaaien, ons laten denken dat God de oorzaak is van ons ongeluk, en andere mensen onze concurrenten zijn, altijd en overal. Die suggestieve stem van de slang heeft zóveel succes, dat de wereld ook steeds meer is gaan lijken op wat hij beweert.

Je ziet Eva aarzelen en wankelen in haar vertrouwen. Je ziet haar kijken naar de vruchten van die boom. Waarom mag ik dat niet eten, waarom is dat mij niet gegund? Zoals wij kijken naar de auto of het salaris van de buurman.

Misschien kunnen we moeilijk kunnen rondkomen of zijn we ziek. Waarom is het zo ongelijk verdeeld in de wereld? Waarom hij of zij wèl en ik niet? Er zijn zoveel omstandigheden in onze

gebroken wereld waarin de stem van de slang heel begrijpelijk is, - helemaal wanneer anderen jouw vertrouwen ernstig hebben beschadigd.

Het vertrouwen van de mens wankelt, Eva geeft toe aan de suggestieve stem van de slang en eet van de boom van goed en kwaad. Ja, nu maakt ze kennis met goed en kwaad, want angst, wantrouwen en schaamte vallen als een schaduw over haar leven. Ze leert het kwaad kennen als een *realiteit* in haar leven, omdat ze niet meer blijft binnen de grens van vertrouwen in God en de naaste.

Als God hen dan te voorschijn roept, zien we dat Adam en Eva, dat de mens en zijn naaste niet meer een 'wij' zijn van onderling vertrouwen. Ze zijn vervreemd van elkaar. Alles raakt bedorven, ook de seks, want er is geen vertrouwen meer waarin jij jezelf durft te geven, kwetsbaar, naakt en zonder schaamte. Ze geven elkaar de schuld, en leggen de schuld tenslotte buiten zichzelf neer, bij de slang.

Hoe komt het kwaad in de wereld? De trigger ligt in onze angst en onzekerheid, als we ons bedreigd voelen in een onveilige wereld, onveilig bij elkaar, - als we ons miskend voelen in vergelijking met anderen. Dan kunnen we toegeven aan die suggestieve stem van de slang die wakker wordt in onze ziel, - of we houden toch vast aan ons vertrouwen in God en elkaar, ondanks alles.

"Ja, maar er *zijn* toch mensen, die we echt niet kunnen vertrouwen?" Ja, helaas, zozeer is onze mensenwereld verziekt door de stem van de slang. Het kan heel pijnlijk en heftig zijn, als je geconfronteerd wordt door het giftig kwaad van een ander, of door kwaad van jezelf, - wat nog erger is.

Maar de mythe van Genesis verkondigt ons een andere God dan die in de heidense mythes. We kunnen en mogen de Schepper geloven en vertrouwen, dat Hij het goed en zinvol vindt dat wij er zijn, dat we gewenst zijn, ondanks zóveel dat ons vertrouwen doet wankelen. De Schepper wil oprecht ons geluk en heeft geen duistere en verborgen motieven. Hij wil niets liever dan dat wij elkaar weer liefhebben en vertrouwen, dat onze angst wijkt voor liefde, onzekerheid voor betrouwbaarheid, jaloezie voor vrijgevigheid.

Om die stem van vertrouwen, die telkens weer verstrikt raakt in onze boze wereld, te redden en te laten klinken als een groot Paasevangelie, is God zèlf onze naaste geworden in Jezus, zijn Zoon, een mens van ons eigen vlees en gebeente, 'een hulpe' naast ons en tegenover ons, een mensenzoon die ons vertrouwen herstelt in de Schepper en in elkaar.

Er valt nog zoveel meer te zeggen over Genesis 3, - maar dat kan nu niet; de tijd is op. Wel is belangrijkste aan het licht gekomen: dat ook in de mythe van Genesis 3 het evangelie van Gods liefde voor ons en alle mensen is uitgesproken.

Amen

Gebed van de zondag

God, onze Schepper,
We houden van het licht, meestal,
het licht van de zon,
het licht van geluk,
het licht van U,
van uw Woord en Geest.
We zijn gekomen ons daarin te koesteren,
de goede wegen weer te vinden,
zin in het leven ook weer te vinden.

Geest van God,
wees ons nabij als we uw licht schuwen,
omdat we het nodige hebben te verbergen,
teveel verdriet of boosheid,
mislukking, teleurstelling.
Breng ons dan toch weer
bij een klein spoor licht en leven
waardoor we weer durven vertrouwen.
Want dat is wat we hier zoeken:
vertrouwen in U, elkaar,
vertrouwen voor de toekomst.

Amen